

VÄRNA STADENS GRÖNA RUM!

"DEN GRÖNSKA SOM FÖRR GICK ATT VISTAS I HAR NU FLYTTAT UPP PÅ VÅRA BYGGNADER"

2017-08-30

Av: ArkDes

Denna text är hämtad från antologin "ArkDes Resumé: Höra hemma – om det bostadspolitiska dilemmat" som släpps den 31 augusti. I boken medverkar nästan 40 skribenter – både forskare, privatpersoner och praktiker – som tillsammans ger en komplex och nyanserad bild av bostadsfrågan.

När staden blir tätare krymper särskilt de gröna offentliga rummen – parkerna, barnens platser, platserna för rekreation och idrott samt bostadsgårdarna. Risken är att stadens medborgare får en torftigare livsmiljö – inte minst barnen.

Vi befinner oss mitt i en stor urbaniseringsvåg, både mentalt och fysiskt. Vi faller för stadens attraktionskraft, hyllar dess livskraft och förmåga att skapa arbetstillfällen. Våra större städer beskrivs som motorn i landets ekonomi. Vi åker på semester till New York och drömmer om det urbana, livet på caféerna. Till skillnad från föregående decenniers modernism och efterföljande gröna våg lyfts nu staden fram som det mest ekologiska och hållbara sättet att bo.

Parallellt med vår vurm för det urbana upplever vi en stor inflyttningsvåg och befolkningsökning i våra större städer, vilket ställer stora krav på att ordna bostäder, förskolor, skolor och annan service till alla nya invånare. Bostadsbehovet, i kombination med vår längtan efter det urbana, har senaste åren resulterat i flertalet nybyggda områden – planerade utifrån en allt högre täthet – som reser sig runt innerstadens ytterkanter. Kvarteren krymper samtidigt som man frångår den gängse sexvåningsskalan som gällde i den gamla stenstaden. Nu byggs det bostadskvarter med ett högre våningstal

på en mindre yta, vilket resulterar i att både lägenheter och bostadsgårdar blir allt mörkare. Ju närmare markplan man bor desto mindre solljus når in. När husen blir för höga och kvarteren för små nås smärtgränsen för att bostadsgården ska kunna fungera som en god vistelseyta eftersom den blir för liten och mörk. I *den nya täta blandstaden*, som dessa nya områden kallas, planeras det för en täthet som vi på våra breddgrader har liten erfarenhet av.

”Till skillnad från föregående decenniernas modernism och efterföljande gröna våg lyfts nu staden fram som det mest ekologiska och hållbara sättet att bo.”

I denna stadsplanering får offentliga platserna minskat utrymme, särskilt de gröna rummen. Det samma gäller för barnens platser i staden; skol- och förskolegårdar, idrott, platser för lek och fritidsaktiviteter som konsekvent prioriteras ned när konkurrensen om marken hårdnar. Samtidigt minskar de privata och halvoffentliga ytor, som exempelvis bostadsgårdar, i storlek. Ofta betraktar man fenomenen ett och ett och får ingen överblick över hur de hänger ihop. Men när alla dessa platser – parken, barnens platser, platser för rekreation och idrott samt bostadsgårdarna – krymper samtidigt riskerar vi att de människor som ska bo i våra städer får en torftigare livsmiljö.

Var får barnen plats?

Över 80 procent av våra 1–5-åringar går i förskola. Från politikerhåll strävar man efter att ytterligare öka andelen förskolebarn. Förskolan anses ge förutsättningar för en god utveckling för våra yngsta barn genom att bland annat utveckla samarbetsförmågan och förbättra integrationen. Det är samtidigt under de åren som vi övar upp vår fysiska förmåga, lär oss bemästra omgivningen och vår kropp. Ett steg i att erövra livsviktiga förmågor och förstå vad det innebär att vara människa. Samspelet mellan barns utveckling och de miljöer där de spenderar sin tid är ett växande forskningsområde, och studier visar att en utemiljö där det finns kvaliteter som stimulerar barns lek och rörelse har en gynnsam effekt på deras hälsa och välbefinnande.

Boverket gav 2015 ut ett nytt allmänt råd – BSF 2015:1, FRI 1 – gällande friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor och skolor. Inför detta arbete gick Boverket igenom den samlade forskningen och kom fram till att barn i förskolemiljö behöver minst 30 kvadratmeter/person i vistelseyta utomhus som ska finnas i direkt anslutning till förskolan. Det motsvarar cirka 2,5 bilparkeringsplatser per barn, ytor som krävs för att kunna springa, ta sats och stanna tvärt och som är så viktigt för att bygga muskler och benstomme. Ytorna ska också kunna erbjuda plats för lugnare lekar, liksom för träd och buskar utan att slitaget blir så stort att växterna dör.

Parklek ritad av stadsträdgårdsmästare Holger Blom. Foto: Sune Sundahl, ur ArkDes samlingar.

I Stockholm bygger vi i dagsläget i *den nya täta staden* långt under denna rekommendation. Ibland byggs det förskolegårdar i bostadskvarteren som är nere på fyra barn/parkeringsplats, det vill säga tre kvadratmeter/förskolebarn eller mindre. Detta är under snittet för den gamla stenstaden. Istället placeras fler och fler barn i förskolor med trånga, mörka och hårdgjorda gårdar, miljöer som är den totala motsatsen till vad ett barn, enligt forskningen, behöver för sin fysiska och mentala utveckling. Barnen är helt utlämnade till de platser som vi vuxna hänvisar dem till. Vi är många landskapsarkitekter som suttit med färgkartan med gummiasfalt framför ögonen för att med glada färger på markbeläggningen dölja torftigheten.

Förskolegrupperna hänvisas istället till närbelägna parker som med sin minskade yta redan ska tillgodose behovet hos boende som saknar bostadsgård. Som praktiserande landskapsarkitekt ser vi på nära håll vilka konsekvenser detta får. Parkerna slits så till den grad att det är svårt att få växtlighet att överleva. Trycket från barngrupperna gör att allt större ytor omvandlas till inhägnade lekplatser för förskolegrupperna. Det blir ingen park kvar till övriga medborgare – till dem som vill träffas för en picknick, till pensionärerna eller till de föräldralediga med små barn.

Parken – ett demokratiskt vardagsrum

När det nya Stockholm skulle byggas under förra seklet – med ljus och luft som honnörsord – lades ett stort fokus på människans fysiska hälsa. När Holger Blom blev stadsträdgårdsmästare 1938 tog han över ett Stockholm där parkerna från förra seklet var anlagda för borgarnas promenader och gräsmattorna inte fick beträdas. Han hade en vision om parken som medborgarnas nya vardagsrum. Här skulle människor mötas som jämlikar. Parken var en del av samhällsbygget och ett stort antal parker skapades under denna era, flertalet av dem i ytterstaden.

Vi har en paradoxal inställning till parken idag. Vi hyllar utelivet, vi hänger i parkerna som aldrig förr. Närheten till en park är ett starkt försäljningsargument i mäklarannonserna. Men ytorna för att skapa parker i våra nya stadsdelar saknas allt oftare. Istället pratar vi i branschen om att en högre kvalitet kan ersätta den kvantitet som vi inte planerar in. Vi lyfter fram

pocketparks, pallkragar som monteras upp på tillfälligt avstängda gatstumpar, och parkeringsplatser som tas i anspråk i olika aktioner för några timmar, fotas och läggs ut på sociala medier. Många lovvärda initiativ men de långsiktiga och platskrävande parkerna talas det mindre om, där träd får lov att växa i hundra år som i parkerna från förra sekelskiftet. Det är som om vi förutsätter att vi inte har plats för det i den nya täta staden vi ska bygga.

”Den grönska som förr gick att vistas i har nu flyttat upp på våra byggnader. Kvar på marken är vi människor”

Vi landskapsarkitekter i Stockholm kämpar, både som konsulter och som tjänstemän, tillsammans med parkingenjörerna i Stockholms stad för att få in det gröna i staden. Vi försöker hitta sätt att bygga upp och sköta gräsmattorna som klarar slitaget. Priset blir en kostsam och extrem skötsel där parkerna måste stängas av periodvis för att gräs och växtlighet ska ha en chans att återhämta sig. Där dessa åtgärder inte räcker till byts gräset ut till konstgräs, det vill säga plastmattor. En annan lösning är att flytta upp grönskan på tak och väggar och att låta parkerna bli parktorg. På så sätt skapas platser byggda med material som sten, asfalt, betong och gummi-asfalt. Grönskan tillförs i form av träd, upphöjda och skyddade planteringar och det experimenteras med gröna väggar och tak. På många sätt är vi på väg tillbaka till tiden före Holger Bloms och ”beträd ej gräset”- eran. Den grönska som förr gick att vistas i har nu flyttat upp på våra byggnader. Kvar på marken är vi människor.

Kan vi bygga en mänsklig stad?

Stockholm och de stora städerna blir förebilder för många mindre orter som – trots att det finns plats – också bygger förskolor utan förskolegårdar. Undermåliga lösningar, som till exempel utsläppsgårdar, som bara för några år sedan var ett absolut undantag, är i dag en standardlösning för hela nya stadsdelar. Vi ser att grönskan i våra innerstäder och nyplanerade områden utsätts för ett brukartryck de nätt och jämt klarar av.

Vi vet att forskningen kan påvisa direkta samband mellan barnens hälsa och deras fysiska miljö i förskolan. Istället för att tala om att vi *inte* kan bygga stad om vi ska ta hänsyn till barnen så bör vi vända på argumentet. Kanske måste vi börja se barnen som en kritisk faktor i stadsplaneringen, låta dem utgöra måttstocken på om vi klarar av att bygga en mänsklig stad och ett fungerande samhälle för alla medborgare. Vi måste fråga oss vad vi får för stad och samhälle i framtiden om vi inte tar hänsyn till våra barns fysiska uppväxtvillkor.

Emelie Brunge är Landskapsarkitekt LAR/MSA på Nyréns arkitektkontor.